

ЧИННИКИ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

FACTORS OF PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE

Миколенко І.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3800-6136>

Гребельна А.Д.

здобувач вищої освіти СВО «Магістр»,
Полтавський державний аграрний університет

Mykolenko Inna

Poltava State Agrarian University

Hrebelna Alina

Poltava State Agrarian University

Аналіз трактування прибутку різними вченими свідчить, що немає єдиного підходу до визначення сутності цієї економічної категорії, тому для успішного управління прибутком підприємства передусім треба визначити складові елементи та чинники прибутку. Прибуток є рушійною силою і мотивом діяльності підприємств та організацій, який дає змогу підприємству утримувати свої позиції на ринку і забезпечувати динамічний розвиток виробництва в умовах конкуренції. Можливість отримання більшого прибутку спонукає керівників підприємств шукати більш ефективні способи використання ресурсів. Обґрунтовано, що прибуток є метою, результатом, стимулом і чинником економічної безпеки діяльності підприємства. Розглянуто низку чинників, які впливають на прибуток підприємства, та заходи, котрі можуть бути використані для подальшого зростання прибутку. Система управління прибутком може функціонувати лише за наявності відповідних даних, на основі яких можна налагодити постійний моніторинг процесу формування прибутку.

Ключові слова: чинники, прибутковість, фінансовий результат, управління прибутком, підприємство.

Анализ трактовки прибыли разными учеными свидетельствует, что нет единого подхода к определению сущности этой экономической категории, поэтому для успешного управления прибылью предприятия прежде всего необходимо определить составные элементы и факторы прибыли. Прибыль является движущей силой и мотивом деятельности предприятий и организаций, позволяющей предприятию удерживать свои позиции на рынке и обеспечивать динамичное развитие производства в условиях конкуренции. Возможность получения большей прибыли побуждает руководителей предприятий искать более эффективные способы использования ресурсов. Обосновано, что прибыль является целью, результатом, стимулом и фактором экономической безопасности деятельности предприятия. Рассмотрен ряд факторов, влияющих на прибыль предприятия, и меры, которые могут использоваться для дальнейшего роста прибыли. Система управления прибылью может работать только при наличии соответствующих данных, на базе которых можно проводить постоянный мониторинг процесса формирования прибыли.

Ключевые слова: факторы, прибыльность, финансовый результат, управление прибылью, предприятие.

Effective operation of the enterprise is possible under the condition of its profitability, as profit is the main source of further development, and therefore provides an opportunity to successfully adapt to changing environmental conditions, increases financial stability and investment attractiveness. The higher the profit, the more realistic it is to achieve the goals of the company. Analysis of the interpretation of profit by various scholars shows that there is no single approach to defining the essence of this economic category. Therefore, in order to successfully manage the company's profits, it is first necessary to determine the components and factors of profit. Profit is the driving force and motive of enterprises and organizations, which allows the company to maintain its position in the market and ensure the dynamic development of production in a competitive environment. The opportunity to make more profit encourages business leaders to look for more efficient ways to use resources. It is substantiated that the profit is the purpose, result, stimulus and factor of economic security of the enterprise. A number of factors that affect the com-

pany's profit and measures that can be used for further profit growth are considered. The profit management system can function only in the presence of the corresponding data on the basis of which it is possible to establish constant monitoring of process of formation of profit. Profit ensures business continuity, which in the current environment is one of the priority areas of strategic and operational management. Maximizing the company's profit is an essential and important aspect of its activities. It is determined that one of the most important internal factors of profit growth in modern conditions are the following: growth of finished products, reducing its cost, improving quality, improving the range, improving the efficiency of production assets, increasing productivity. The problem of increasing profitability is especially relevant in the context of economic instability of market relations in Ukraine. Therefore, taking into account the economic crisis in the country, it should be noted that currently the task of profit maximization is a priority for businesses.

Key words: factors, profitability, financial result, profit management, enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективне існування підприємства можливе за безлічі умов, але головна умова – це прибутковість, оскільки саме прибуток постає головним джерелом подальшого розвитку, забезпечує можливість удалої адаптації до змінних умов середовища, збільшує фінансову стійкість та інвестиційну зацікавленість. Чим більший прибуток, тим реальнішим має досягнення мети, котра стоять перед підприємством. Прибуток створює безперервність життєдіяльності підприємств, та в нинішніх умовах він є одним із ключових напрямів стратегічного та оперативного керування. Питання щодо підвищення прибутковості особливо актуальні за умов економічних коливань ринкових відносин в Україні. Отже, беручи до уваги економічний стан у країні, варто відзначити, що зараз завдання максимізації прибутку має бути першорядною необхідністю для бізнес-середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Науково-теоретичним і практичним чинникам антикризового управління та керування підприємством в умовах нестабільності присвячено праці різних учених, зокрема таких, як І.О. Бланк, І.Т. Балабанов, А.Г. Грязнова, С.Г. Беляєв, О.О. Терещенко. Аналіз їхніх концепцій дав змогу визначити проблему та окреслив завдання, які необхідно вирішувати. Серед українських сучасних науковців питаннями прибутковості, у тому числі персоналізацією чинників впливу та пошуком шляхів збільшення прибутку на підприємствах різних форм діяльності, займалися С. Гавалешко, І. Кайтанський, В. Самофатова, В. Олійник, А. Макеєнко та ін. Але у зв'язку зі змінами середовища розвитку економіки та бізнесу з'являються нові виклики, проблеми та нові можливості щодо їх вирішення. Така ситуація вимагає влаштування додаткових досліджень та винайдення нових поглядів на ті чинники, які впливають на прибуток підприємств, а отже, і становлення нових підходів до управління цими чинниками.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З огляду на велику кількість виконаних досліджень, досі актуальним є питання

щодо винайдення чинників збільшення прибутковості підприємств у ринкових умовах та в умовах кризи. Мета статті полягає в аналізі чинників та винайдення резервів збільшення прибутковості на підприємствах із погляду стратегічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нестабільність ринкової глобальної економіки збільшує загрози виникнення кризових явищ на підприємствах. Перед усіма підприємствами, перш за все, постають завдання внутрішньої самооцінки та аналізу свого стану з погляду впровадження власних фінансових та господарських функцій, тобто забезпечення економічно-фінансової безпеки виробництва від викликів зовнішнього або внутрішнього походження, винайдення системи індикаторів фінбезпеки, обчислення їхніх порогових значень із боку кризових явищ та прийняття керіваних рішень щодо протидії загрозам-викликам [3].

Комплексний план, який націлює організацію не на сьогоднішнє, а на майбутнє, перспективу, називається стратегією. Метою стратегії має бути забезпечення не лише поточного успіху, а й забезпечення прискореного розвитку організації в умовах конкуренції, першості на ринку. Стратегія розвитку підприємства зумовлює забезпечення постійних темпів її збільшення та функціонування в перспективі і базується на залученні науково-технічних досягнень у сфері електронної техніки, організації, виробничих процесів технології, управлінні [4]. Зазвичай стратегія розробляється на кілька років уперед, конкретизується в різноманітних проєктах, настановах, планах, теоретичних та практичних діях і втілюється в процесі їх виконання. Великі витрати праці та часу багатьох людей, необхідних для утворення стратегії підприємства, не дають змоги часто міняти або суттєво коригувати її, тому стратегія формується в досить загальних проявах [2].

Стратегічний напрям підприємства постає, власне, результатом зовнішніх ринкових альтернатив чи то обмежень та внутрішніх чинників, таких як ресурси, кваліфікація персоналу, управлінські рішення. Щодо вибору стратегії, то тут мають вплив безліч чинників. До таких можемо віднести смаки споживача, його звички,

технологічні зміни, вплив рівня конкурентів, потреби в залученні інвестицій, орієнтовний прибуток, фінансова здатність підприємства, визначення кваліфікаційних та управлінських якостей щодо їх достатності, щоб досягти успіху на ринку, диверсифікація закупівельних потреб, склад керівного персоналу і його мотивація, державні нормативні акти, зобов'язання підприємства/фірми перед кредиторами, суспільством або власниками, а також соціально-політичні та культурні чинники, що обмежують або розширюють поле для дій підприємства [5].

Внутрішні чинники додатково діляться на виробничі або невиробничі. До невиробничих можемо віднести комерційну діяльність підприємства. До виробничих – наявність та використання всіх засобів, можливостей та ресурсів для виходу продукції на ринок. Внутрішні виробничі чинники мають бути первинними та головними факторами збільшення прибутку. Із ростом ефективності залучення саме цих видів ресурсів пов'язана інтенсифікація виробництва, оскільки елементи стадій виробництва одночасно і в повному обсязі беруть участь у виготовленні продукту, але все ж таки по-різному у створенні його вартості. Засоби праці перекладають свою вартість на кінцевий продукт поступово, у міру зношення, а предмети праці в реальну працю – одноразово [7].

Зовнішні чинники не мають прямої залежності від діяльності підприємства, до них відносяться природно-кліматичні умови, умови логістики, державний моніторинг цін, регулювання тарифів, відсотків, регулювання податкових ставок та пільг, штрафних стягнень та, звісно, конкуренція на ринку товарів. Ці чинники в принципі не залежать від функціонування підприємства, його організаційної структури чи сфери господарювання, проте мають суттєвий вплив на отриманий прибуток. Отже, ці чинники підприємство не може змінити самостійно або уникнути їхнього впливу. Деякі науковці вважають, що внутрішні чинники постають дуже суб'єктивними та можуть чинити вплив на зовнішні. Наприклад, поглянемо на чинник особливої політики, яка дає можливість підприємству вибрати метод обліку, який спричиняє істотний вплив на фінансові результати. Це можуть бути метод оцінки запасів та амортизації, оцінка розподілу витрат та доходів поміж звітними періодами, порядок урегулювання сумнівної заборгованості тощо. Таким чином, регулюється розмір прибутку до оподаткування.

Максимум прибутку підприємства вважається суттєвим чинником його діяльності. Зазначимо, що одними з головних внутрішніх чинників збільшення прибутку в сучасних умовах проявляються такі, як збільшення обсягу готової продукції, зменшення її собівартості, збільшення її якості, поліпшення асортименту, підвищення віддачі з використання виробничих фондів, збільшення ефективності праці.

Першочерговим завданням підприємства, що виробляє товари або послуги, має бути пошук напрямів поліпшення його економічно-фінансового стану. Фінансовий стан підприємства можемо визначити через показник його фінансової кредитної спроможності, платіжної спроможності та ліквідності, його прибутковості і ділової активності, виконання взятих зобов'язань перед державою та іншими підприємствами. Цей показник потребує постійного моніторингу та аналізу [1]. Виробнича міцність підприємства знаходиться в прямій залежності від фінансового складника. Фінансовий чинник вважають провідним та вирішальним, бо він є двигуном будь-якої економічної системи, а особливо в перехідні періоди та в період кризи [3].

Спроможність підприємства в зазначені строки здійснювати платежі, активно фінансувати свою діяльність свідчить про сталий, рівноважний фінансовий стан. Кінцевою метою стійкого виробничого циклу є оптимальний обсяг продажів, якість продукції-послуг, відгуки покупців, отримання прибутку, репутація підприємства, зворотний зв'язок зі споживачами. Неефективність освоєння фінансових ресурсів може призвести до кризи, що дуже важко долається [7]. Чинники, які безпосередньо мають вплив на прибуток, показано на рис. 1.

Показником, який тісно зв'язаний з ефективністю освоєння ресурсів, є економічний потенціал фірми/підприємства. Можемо визначити економічний потенціал підприємства як суму органічно взаємозв'язаних ресурсів та їхню здатність впливати на ключові бізнесові процеси в означених межах ризику з метою нарощення економічних вигід [1]. Залучення та вдосконалення економічного потенціалу підприємства покликане сприяти в зазначений час поглинанию зовнішніх та внутрішніх дестабілюючих проявів.

Сьогодні стан прибутковості підприємств у нашій державі є вкрай тяжким, тому у підприємств завжди є потреба пошуку шляхів та резервів для примноження отриманого прибутку. Найголовнішими критеріями отримання максимального прибутку в такій ситуації мають бути саме внутрішні чинники.

Підприємства можуть отримувати прибуток не лише від збуту продукції, а й від різних неосновних видів діяльності, таких як здача основних засобів в оренду, комерційна діяльність як гравця на фондовому ринку та валютній біржі тощо.

Але підприємство, що займається виробничою діяльністю, головну частину прибутку має від збуту продукції та визначає прибуток за різницю між отриманою виручкою та повною собівартістю продукції. Таким чином, успішне функціонування підприємства та його економічно-фінансовий стан прямо залежать від ступеню рентабельності збутої продукції. На стан рентабельності продукції підприємства великий вплив мають

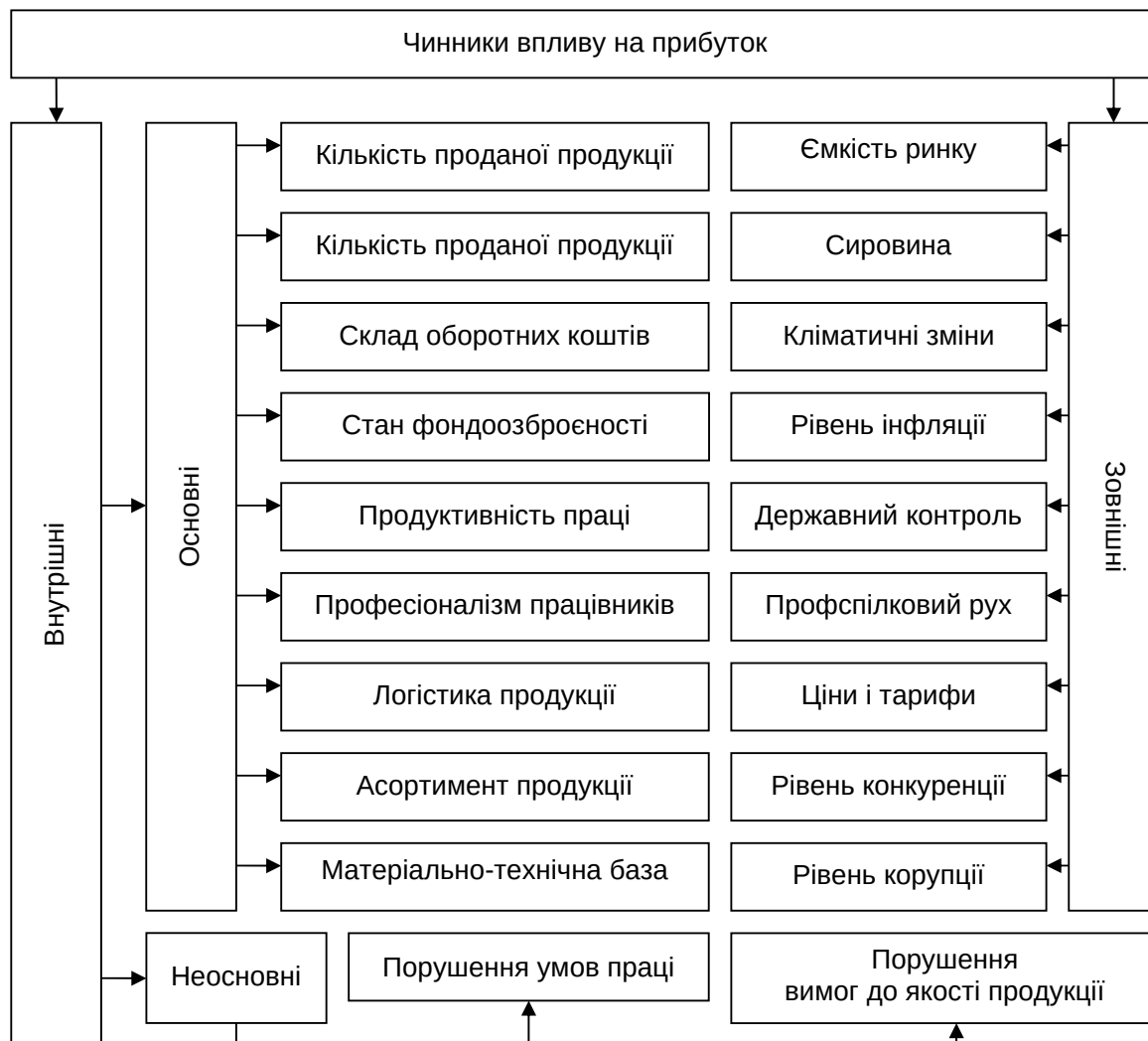

Рис. 1. Чинники формування прибутку

Джерело: узагальнено авторами за [2; 4; 5]

успішна виробнича діяльність, умови постачальника, збутовий та комерційний складники. Усе це й є запорукою ефективної життєдіяльності суб'єкта господарювання.

Мета керування прибутком зумовлює визначення напрямів найбільш ефективного складання та оптимального перерозподілу, котрі спрямовані насамперед на забезпечення збільшення ринкової вартості підприємств та його динаміки розвитку. Досягнення цієї мети виконується шляхом утілення таких етапів, як:

- створення інформаційної бази щодо проведення аналізу ефективності залучення прибутку підприємства;
- ретроспективний моніторинг-висновок використання прибутку;
- аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, що мають впливати на ефективне використання прибутку;
- окреслення напрямів перерозподілу прибутку відповідно до стратегічних та тактичних цілей;

– винайдення системи управлінських рішень, які забезпечать ефективне та повне перерозподілення прибутку;

– улаштування повного контролю над виконанням рішень щодо розподілу та використання прибутку;

– коригування окремих управлінських рішень, ураховуючи стратегічні цілі та пріоритети підприємства. Досягти більшого рівня прибутковості можна також завдяки збільшенню рівня рентабельності продукції.

Існує ще один напрям, що забезпечує міру прибутковості, – наявність коштів на особистому, розрахунковому рахунку підприємства. Це, звісно, дає змогу брати довгострокові кредити або короткострокові позики, що надаються банківськими установами виключно платоспроможним підприємствам. Збільшення грошових надходжень можна вирішити за рахунок зайвих виробничих і невиробничих фондів, наприклад здачі їх в оренду. Стабілізуючими чинниками прибутковості підприємства за умов складних

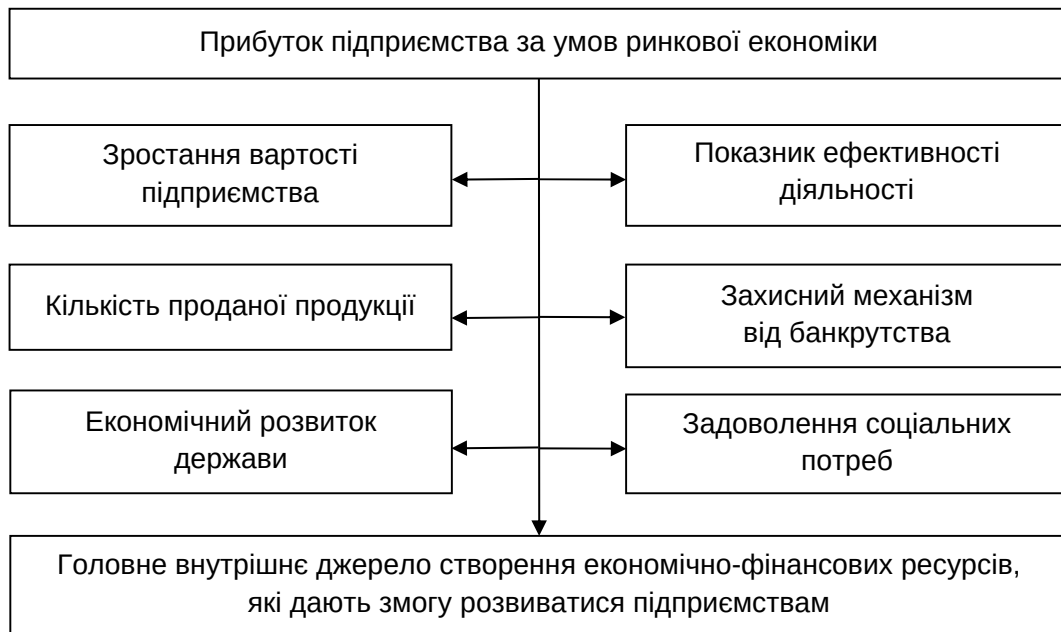

Рис. 2. Значення прибутку в діяльності підприємства

Джерело: узагальнено авторами за [2; 3; 5]

або форс-мажорних ситуацій можуть стати опрацювання й розроблення нових видів продукції, яка має нині попит на ринку у споживачів, а також отримання дозвільних документів на виробництво «ходових» товарів [2].

За сучасних умов господарювання, мета яких – підвищення прибутковості підприємств, заслуговує на увагу питання інформаційно-технічного забезпечення підприємства. Це конче потрібно як для внутрішнього користування (мета покращення прийняття швидких управлінських рішень), так і для потенційних інвесторів. Також заслуговує на увагу погляд на радикальні зміни системи управління підприємством під час залучення на всебічно вигідних умовах іноземних інвестицій (капіталів). Вони дають поштовх для отримання новітніх конкурентоспроможних виробничих технологій. Це збільшує шанси підприємства в ситуації економічної нестабільності застосувати ефективні методи керування.

Незважаючи на відмінності визначення поняття «прибуток», можна знайти однакові риси та узагальнити різні погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників. На рис. 2 показано суть і значення прибутку підприємства за умов розвитку ринкової економіки.

Таким чином, на рис. 2 бачимо, що прибуток підприємства постає не лише базисом функціонування підприємства, а й проявляється як фундамент економічного розвитку держави.

Отже, зроблене теоретичне дослідження дає змогу зробити висновок, що прибутковість є головним критерієм для оцінки економічно-господарської діяльності любого підприємства, а криза постає його дестабілізуючим чинником. У житті підприємства кризові явища або загрози криз є

постійними ризиками та викликами. Вони мають бути об'єктивним економічним рухом, процесом функціонування та розвитком підприємства. Для збільшення прибутку підприємству за умов кризи необхідно використовувати вищезазначені чинники та зробити комплекс запобіжних кроків, які сприятимуть здобутку підприємствами прибутку в кризовий період. Завдяки теоретичному аналізу сутності антикризового керування на підприємствах можна досягти значних успіхів, залучивши всі можливості для його реалізації.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Мотиваційним чинником будь-якої бізнесової, підприємницької діяльності має бути досягнення економічного результату у вигляді прибутку. Нині в Україні за умов реформування економіки спостерігається рух до значного зменшення рівня рентабельності виробництва, що передбачає збитковість багатьох підприємств. А отже, управління фінансовою та господарською діяльністю суб'єкта виробництва продукції чи послуг вимагає модернізації стратегії розвитку підприємства.

Вибір необхідної стратегії підприємства вибудовується керівництвом на базі аналізу чинників, які окреслюють його стан, з урахуванням результатів висновків за аналізом портфеля бізнесу. До основних чинників, що повинні бути враховані, під час вибору напряму руху стратегії можемо віднести стан галузі та позицію в ній суб'єкта господарювання, його мету, інтереси та позицію керівництва, фінансові капітали та ресурси, кваліфікацію персоналу, кредитні обов'язки підприємства, ступінь залежності від зовнішнього середовища, просторово-часовий чинник тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк О.О. Оцінка рівня прибутковості як важлива складова діагностики кризових явищ підприємства. *Вісник «ХНУ». Економічні науки*. 2019. № 5. Т. 2. С. 20–24.
2. Гаватюк Л.С. Прибутковість українських підприємств: реалії сьогодення. *Молодий вчений*. 2016. № 1(28). С. 40–43.
3. Денисенко М.П. Стан та тенденції розвитку сучасного підприємства : монографія / за ред. д.е.н., проф. М.П. Денисенка. Київ : ДКС центр, 2019. 464 с.
4. Денисенко М.П., Шиліук В.М. Зарубіжний досвід оцінювання ефективності діяльності підприємства та його використання у вітчизняній практиці. Київ : Міленіум, 2018. № 15. С. 14–25.
5. Єпіфанова І.Ю., Гуменюк В.С. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності. *Економіка та суспільство*. 2016. № 3. С. 189–192.
6. Партола А.С. Шляхи підвищення прибутковості підприємства. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти*. 2017. С. 679–684.
7. Романова Т.В., Даровський Є.О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976> (дата звернення: 12.09.2021).

REFERENCES:

1. Antoniuk O.O. (2019) Otsinka rivnia prybutkovosti yak vazhlyva skladova diahnostyky kryzovykh yavyschch pidpryemstva. *Visnyk «KhNU». Ekonomichni nauky*, vol. 5. T. 2, pp. 20–24.
2. Havatiuk L.S. (2016) Profitability of Ukrainian enterprises: today's realities. *Molodyj vchenyj*, vol. 1, no. 28, pp. 40–43.
3. Denysenko M.P. (2019) Stan ta tendentsii rozvytku suchasnoho pidpryemstva [Condition and tendencies of development of modern enterprise]. DKS tsentr, Kyiv, Ukraine.
4. Denysenko M.P., Shyliuk V.M. (2018) Foreign experience in evaluating the effectiveness of the enterprise and its use in domestic practice. *Milenium*, vol. 15, pp. 14–25.
5. Yepifanova I.Yu. (2016) Profitability: current approaches to defining the essence. *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 3, pp. 189–192.
6. Partola A.S. (2017) Shliakhy pidvyshchennia prybutkovosti pidpryemstva». *Rozvytok yevropeiskoho prostoru ochyma molodi: ekonomichni, sotsialnitappravoviaspekty*, pp. 679–684.
7. Romanova T.V., Darovskyi Ye.O. (2015) Chynnyky, shcho vplyvaiut na zbilshennia prybutku pidpryemstv Ukrainy v suchasnykh umovakh. *Efektivna ekonomika*, vol. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976> (accessed 12 September 2021).